

ПРАГМАТИЗМ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕРЕСТРАХОВИХ БРОКЕРІВ В УКРАЇНІ

Кнейслер Ольга Володимирівна, к.е.н., доцент, докторант кафедри міжнародних фінансів Тернопільського національного економічного університету, тел. 0974377768, e-mail: kneysler_olga@mail.ru

У статті підтверджено актуальність дослідження проблем функціонування перестрахових брокерів як невід'ємного компонента у збалансуванні інтересів учасників перестраховального ринку. Розглянуто низку причин, які перешкоджають повноцінному розвитку посередницької діяльності на ринку перестрахування. Проаналізовано діючу практику професійних брокерів і виявлено проблемні тенденції їх функціонування. Зазначено позитивні аспекти діяльності перестрахових брокерів на перестраховальному ринку. Окреслено перспективи розвитку інституту брокерства на вітчизняному ринку перестрахування.

Ключові слова: перестрахові брокери, ринок перестрахування, посередницька діяльність, інститут брокерства, перестраховальні договори.

Вступ. Розвинута ринкова економіка передбачає наявність повноцінного та дієвого ринку перестрахування, який дозволяє забезпечити захист інтересів учасників страхових процесів та мінімізувати ризики їх діяльності внаслідок настання непередбачуваних ситуацій, а відтак сприяє фінансовій стійкості та безпеці соціально-економічного розвитку держави. В сучасних умовах одним із важливих завдань подальшого розвитку професійного ринку перестрахування в Україні є формування та розширення його інфраструктури, створення професіональних гравців на ринку та відродження їхньої репутації, розвиток перестраховальних пулів та інституту перестрахових брокерів, що формують можливості для ефективного його функціонування та поступової інтеграції у світовий простір. У цьому контексті особливо актуальним є дослідження проблем функціонування перестрахових брокерів як невід'ємного компонента у збалансуванні інтересів учасників перестраховального ринку.

Дослідженням проблем, пов'язаних із діяльністю страхових посередників на ринку страхування, займаються багато вчених економістів. Зокрема, теоретичним і прикладним засадам страхового посередництва в Україні присвятив свої праці О. Залетов [4], правовим аспектам посередницької діяльності на страховому ринку – В. Резнікова [3]. Міжнародна практика регулювання діяльності перестрахових брокерів стала предметом наукових досліджень А. Лайкова [2]. Однак, визначаючи вагомий внесок науковців у розвиток ринку посередницьких послуг, констатуємо, що основні проблеми функціонування вітчизняних

перестрахових брокерів досі залишаються малодослідженими та потребують ґрунтового розгляду.

Метою статті є дослідження проблемних тенденцій діяльності перестрахових брокерів та визначення перспективних напрямів їх розвитку. Відповідно до поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання: проаналізувати діючу практику функціонування перестрахових брокерів в Україні, визначити основні проблеми та запропонувати перспективи розвитку брокерської діяльності на вітчизняному ринку перестрахування.

Результати дослідження. На українському ринку перестрахування інститут страхових посередників носить доволі формальний характер, а організація перестраховальних відносин відбувається в основному без участі перестрахових брокерів, що зумовлено низкою причин:

1. В умовах низької капіталізації та фінансової місткості вітчизняного перестраховального ринку зростання вартості перестраховальної послуги на суму брокерської комісії для перестраховальника або зменшення на таку суму перестраховальної премії для перестраховика заперечують “корисність” перестрахового брокера як шукача перестраховальної ємності.

2. Перестраховальна діяльність на вітчизняному ринку здійснюється переважно на принципах “взаємного обміну ризиками” з метою збалансування фінансових потоків за вихідним і вхідним перестрахуванням. Такий негативний досвід функціонування учасників перестраховальних процесів виключає повністю необхідність страхового посередництва в особі перестрахового брокера, що перешкоджає розвитку конкуренції та посередницької діяльності, як невід’ємних елементів цивілізованого і дієздатного ринку перестрахування.

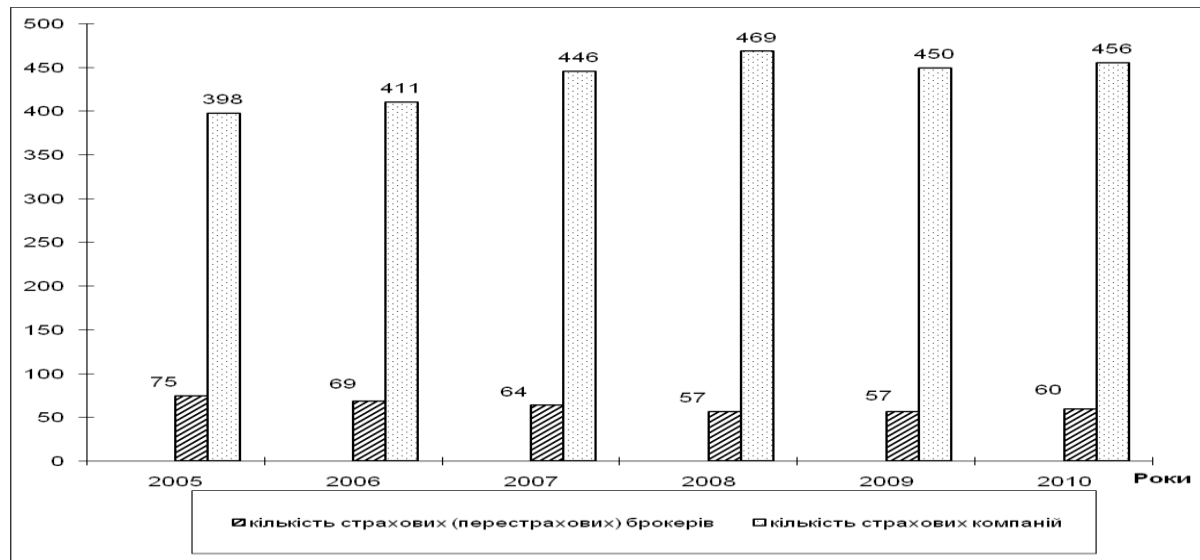
3. Корисність перестрахового брокера переважно виправдовується за умови розміщення великих ризиків, які характерні для ринку облігаторних видів перестрахування, а відповідно для гуртового ринку. Проте, низькокапіталізований вітчизняний перестраховальний ринок в основному представлений факультативним перестрахуванням, ризики за яким є незначними, відтак ринок неорієнтований на брокерів.

Розглянуті вище проблемні тенденції, що перешкоджають повноцінному розвитку страхового посередництва на вітчизняному ринку перестрахування, підтверджуються негативною динамікою основних показників діяльності перестрахових брокерів. Зокрема, прослідковуються тенденція до зменшення кількості страхових (перестрахових) брокерів впродовж 2005-2010 рр. та їх частки у співвідношенні до кількості страхових (перестраховальних) компаній (рис. 1).

Як свідчать дані рис. 1, на страховому (перестраховальному) ринку України скорочується кількість страхових (перестрахових) брокерів за 2005-2010 рр. від 75 до 60 одиниць. При цьому, якщо помітне зменшення їх кількості спостерігається у 2005-2009 років

(від 75 до 57), то в 2010 році – незначна тенденція до збільшення (до 60). Однією з вагомих причин такої негативної динаміки є зниження обсягів страхового (перестраховального) ринків, що пояснюється впливом фінансової кризи 2008 року.

штук

Рис. 1. Співвідношення кількості страхових (перестрахових) брокерів та страхових компаній України за 2005-2010 рр. [1]

Так, сума валових страхових премій зменшується впродовж 2009 року на 17%, водночас, премій, отриманих від перестраховальників, – на 7%, що призвело до зниження комісійних винагород брокерів на 26%. Скорочення доходів та незацікавленість багатьох брокерів у подальшому проведенні діяльності змусило їх покинути ринок. Відповідно, в Україні станом на 01.01.2012 р. один брокер обслуговує одночасно 7 страхових компаній, тоді як в Росії – лише 3 компанії, а у розвинутих країнах – на одного страховика припадає понад 10 брокерів.

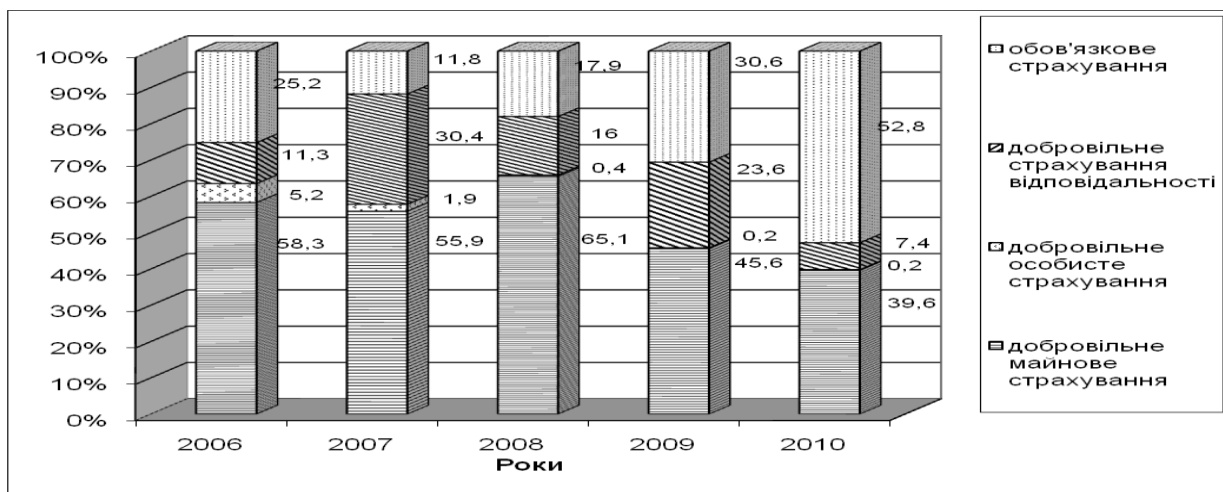
З метою визначення сучасного стану розвитку перестрахових брокерів на перестраховальному ринку проаналізуємо основні показники їх діяльності та визначимо частку ринку перестраховання, яка обслуговується ними, впродовж 2006-2010 рр. (табл. 1).

Таблиця 1. Динаміка перестраховальних премій, отриманих перестраховиками за договорами перестраховання, укладеними брокером на користь перестраховальників [1]

Показники	Роки									
	2006		2007		2008		2009		2010	
	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%
Перестраховальні премії, отримані перестраховиками, у т.ч.:										
-резидентами	151931,0	100	249942,0	100	263284,8	100	300246,7	100	228211,7	100
-нерезидентами	75553,2	49,7	123259,1	49,3	84755,8	32,2	35423,7	11,8	12515,4	5,5
-нерезидентами	76377,8	50,3	126682,9	50,7	178529,0	67,8	264823,0	88,2	215696,3	94,5

У результаті проведеного аналізу ми дійшли таких висновків: обсяг перестраховальних премій, отриманих за договорами перестраховання, укладеними брокерами, зростає впродовж 2006-2009 рр. від 151931,0 тис. грн. до 300246,7 тис. грн. (в 2 рази), однак знижується в 2010 році до 228211,7 тис. грн. (в 1,3 разів). Збільшення величини премій за такими договорами у 2006-2009 рр. відбувається за рахунок укладених брокерами перестраховальних договорів з перестраховиками-нерезидентами, яким передано переважна більшість перестраховальних премій. При цьому, впродовж цих років прослідковується тенденція, за якою частка премій, отриманих іноземними перестраховиками, збільшується від 50,3% в 2006 році до 88,2% в 2009 році. Водночас, за 2008-2009 рр. спостерігається різке зниження обсягів премій, переданих вітчизняним перестраховикам за участю брокерів (у 2,4 разів), що відповідає аналогічним тенденціям розвитку українського ринку вхідного перестраховання в результаті негативного впливу кризових явищ на фінансову спроможність перестраховиків приймати на відповідальність страхові ризики. Негативні зміни 2010 року зумовлені зменшенням величини перестраховальних премій, переданих, як перестраховикам-резидентам (на 183%), так і нерезидентам (на 22%). Однак, за договорами перестраховання із перестраховиками-нерезидентами, обсяг премій знижується меншими темпами, ніж за перестраховальними договорами з вітчизняними страховиками. Відповідно в 2010 році зростає частка іноземних перестраховиків у перестраховальних преміях, отриманих за участю перестрахового брокера, до 94,5%.

Розглянувши структуру перестраховальних премій за договорами перестраховання з участю посередництва, зазначимо, що брокери працюють в усіх сегментах ринку перестраховання, однак, високу частку надходження премій забезпечують за майновим страхуванням, ризики за яким характеризуються високою вартістю (рис. 2).

Рис. 2. Динаміка структури перестраховальних премій за видами страхування, отриманих перестраховиками за участю перестрахового брокера, впродовж 2006-2010 рр. [1]

Зокрема, серед добровільних видів найбільшу частку займає майнове страхування із тенденцією до зменшення у структурі перестраховальних премій від 58,3% в 2006 році до 39,6% в 2010 році. Водночас, зростає частка обов'язкового страхування у частині авіаційного страхування цивільної авіації і в 2010 році становить 52,8%, при цьому 99% таких перестраховальних договорів укладено брокерами з перестраховиками-нерезидентами. Це очевидно, оскільки авіаційне страхування характеризується високим рівнем ризику та вартістю, а такі ризики можуть приймати лише високо капіталізовані зарубіжні перестрахові компанії.

Недостатнім розвитком характеризується брокерська діяльність у сфері перестраховання життя впродовж 2006-2010 рр. Так, лише 1 договір перестраховання життя був укладений в 2008 році, за яким перестраховик-нерезидент отримав премію в розмірі 1509,4 тис. грн., а перестраховий брокер – комісію в сумі 130,6 тис. грн. за власні послуги.

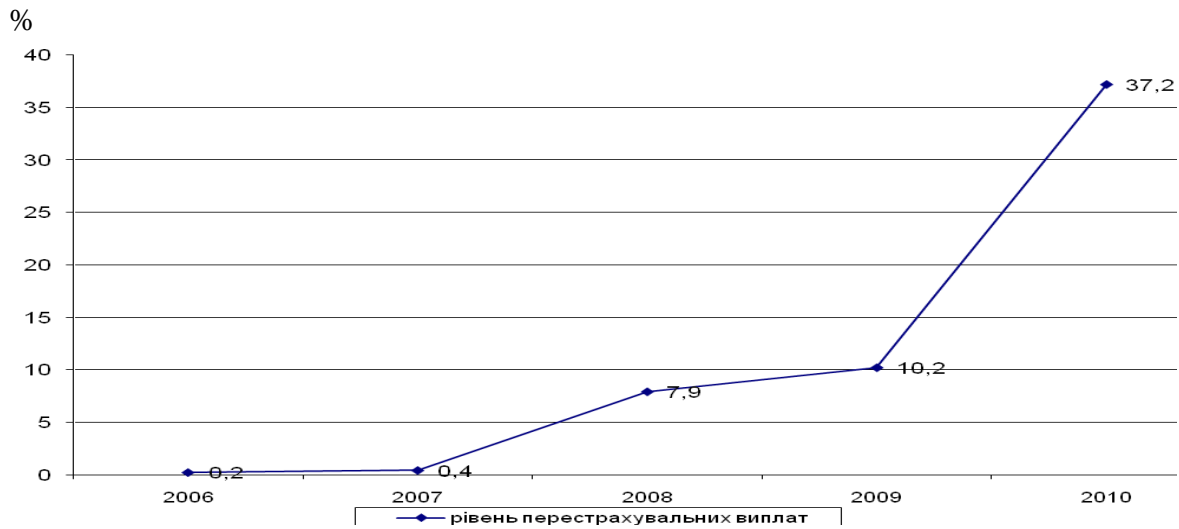
Зауважимо, що динаміка перестраховальних премій, переданих перестраховикам за участю брокерів, аналогічна змінам у кількості договорів перестраховання, укладеними за їх посередництвом. Відповідно частка перестраховальних договорів, укладених з допомогою перестрахового брокера з українськими перестраховиками, помітного зменшується (від 91% в 2006 році до 38% в 2010 році) у розрізі. Водночас, високими темпами зростає кількість укладених договорів брокерами з перестраховиками-нерезидентами.

Така тенденція є очевидною, оскільки в умовах впливу кризових явищ на вітчизняний ринок перестраховання, що супроводжується низьким рівнем його місткості та капіталізації, “корисність” брокера при укладанні договорів перестраховання між українськими учасниками перестраховальних процесів зменшується, у зв'язку з необхідністю здійснення додаткових витрат на його залучення. Тому на ринку переважають перестраховальні відносини, що базуються на принципах “взаємності”.

Водночас, зростання ролі перестрахових брокерів у процесі укладання перестраховальних договорів з перестраховиками-нерезидентами пояснюється, з одного боку, наявністю на зарубіжних перестраховальних ринках дешевшої перестрахової місткості, можливістю розміщення значних за розмірами і вартістю ризиків за облігаторними програмами, гарантіями забезпечення надійного та професійного перестраховального захисту, з другого – розміщення ризиків на іноземних ринках перестраховання здійснюється, як правило, у більшості випадків за обов'язкової участі брокерських компаній. Відповідно, частка премій, отриманих перестраховиками-резидентами за договорами перестраховання, укладеними брокерами, у загальному обсязі перестраховальних премій вітчизняних перестраховиків становить в 2010 році лише 0,1%. У структурі премій, переданих іноземним

перестраховикам, питома вага перестраховувальних премій, отриманих за участю перестрахового брокера, є значно вищою – 21,7%.

Суттєвим показником, який характеризує якість укладених договорів перестрахування за участю перестрахових брокерів, є показник рівня перестраховувальних виплат за такими договорами (рис. 3).

Рис. 3. Рівень перестраховувальних виплат за договорами перестрахування, укладеними брокером на користь перестраховувальників за 2006-2010 рр.

Дані рисунку ілюструють різке збільшення рівня виплат (від 0,2% в 2006 році до 37,2% в 2010 році). Це є, з одного боку, позитивною тенденцією, що свідчить про зростання ролі брокера при укладанні перестраховувальних договорів, підвищення якості та професійності таких посередницьких послуг на вітчизняному ринку перестрахування, однак з іншого – характеризує зростання збитковості за такими видами договорів. При цьому відмітимо, що 90 і більше відсотків перестраховувальних виплат забезпечують перестраховики-нерезиденти, що підтверджує високий рівень їх репутації та кваліфікації. У структурному розрізі виплат, компенсованих перестраховиками за договорами перестрахування, укладеними брокерами, найбільшу частку займає майнове страхування, що є очевидною тенденцією, аналогічною до динаміки перестраховувальних премій.

У вітчизняній статистиці, у відповідність із діючим страховим законодавством, наведено показник суми винагороди за надання посередницьких послуг у перестрахуванні, отриманих брокером від перестраховувальників. Проаналізуємо цей показник та визначимо його динаміку за 2006-2010 рр. (табл. 2).

Таблиця 2. Комісійна винагорода перестрахових брокерів, отримана від перестраховальників за надання посередницьких послуг у перестрахованні за 2006-2010 рр., тис. грн. [1]

Показники	Роки				
	2006	2007	2008	2009	2010
Винагорода за надання посередницьких послуг у перестрахованні	4928,5	7842,8	9232,4	11992,8	10020,0
Частка комісійної винагороди брокера в преміях перестраховальників, %	3,2	3,1	3,5	3,9	4,4

Відповідно до наведених даних, прибутковість перестрахових брокерів на вітчизняному ринку перестраховання є досить низькою, проте зростає за 2006-2009 рр. та зменшується в 2010 році. Така тенденція є аналогічною до динаміки перестраховальних премій, отриманих за договорами перестраховання, укладеними з перестраховиками за участю брокерів.

Водночас, позитивним аспектом розвитку посередницької діяльності на ринку є збільшення відсотку брокерської комісії в преміях перестраховальників, що свідчить про зростання ролі перестрахових брокерів на ринку перестраховання України. Найбільша величина винагороди впродовж 2006-2010 рр. брокери отримували за організацію перестраховальних операцій з обов'язкового страхування, на кожен договір за яким припадало більше 50,0 тис. грн.

Висновки. Узагальнюючи вище викладене, можна зробити такі висновки:

1. В сучасних умовах одним із важливих завдань подальшого розвитку професійного ринку перестраховання в Україні є розв'язання проблем функціонування перестрахових брокерів як невід'ємного компонента у збалансуванні інтересів учасників перестраховального ринку.

2. У ході проведеного аналізу діючої практики функціонування перестрахових брокерів України визначено цілу низку проблем, зокрема, зменшення кількості страхових (перестрахових) брокерів та їх частки у співвідношенні до кількості страхових (перестраховальних) компаній; зниження обсягів перестраховальних премій, отриманих за договорами перестраховання, укладеними брокерами, впродовж останніх років.

3. Зростає якісний показник оцінки брокерської діяльності на перестраховальному ринку України – рівень перестраховальних виплат. Це є, з одного боку, позитивною тенденцією, що свідчить про зростання ролі брокера при укладанні перестраховальних договорів, підвищення якості та професійності таких посередницьких послуг на вітчизняному ринку перестраховання, однак з іншого – характеризує зростання збитковості

за такими видами договорів. Позитивним аспектом розвитку посередницької діяльності на ринку є збільшення відсотку брокерської комісії в преміях перестраховальників.

З метою активізації розвитку посередництва на ринку перестраховання доцільним є підвищення ефективності державного регулювання діяльності перестрахових брокерів шляхом впровадження у діючу вітчизняну практику ліцензування їх діяльності, що сприятиме формуванню професійного перестраховального ринку. Проблеми регулювання страхового посередництва на ринку перестраховання України є напрямом подальших наших досліджень у цій сфері.

Перелік використаних джерел

1. Відомості про надання посередницьких послуг у страхуванні та/або перестрахованні у 2006-2010рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www:dfp.gov.ua/734.html>.
2. Лайков А. Международная практика регулирования деятельности страховых посредников / А. Лайков // Финансы. – 2011. – №1. – С.54-58.
3. Резнікова В.В. Правове становище страхових (перестрахових) брокерів як посередників на страховому ринку / В.В. Резнікова // Науковий журнал “Економіка і управління” Європейського університету, 2008. – №3(41). – С.87-95.
4. Страхове посередництво: теорія та практика. Навчальний посібник / за редакцією О.М. Залєтова. – К.: Міжнародна агенція “BeeZone”, 2004. – 416 с.

Kneysler Olha (Volodumirivna)

THE PRACTICE OF REINSURANCE BROKERS FUNCTIONING IN UKRAINE

In this article the author confirmed the relevance of research problems of the reinsurance brokers as an integral component in balancing the interests of the reinsurance market. Many reasons that do not contribute the real development of intermediary activity in the reinsurance market are considered. Current practice of professional brokers are analyzed and problem trends in their functioning are identified. Ways of brokerage institute development in the domestic reinsurance market are indicated.

Keywords: reinsurance brokers, market reinsurance mediation activities, Institute of brokerage, reinsurance treaties.